

Лєна Кукоба,
канд. іст. наук,
наук. співроб. інформаційно-аналітичного відділу ФПУ

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР-2024

Опубліковано: Кукоба Л. Українське питання в організації Олімпійських ігор-2024 // Діяльність Президента України в умовах російсько-української війни. 2024. Випуск 34-35 (130-131). С. 58-64.

З 26 липня по 11 серпня 2024 року тривали чергові літні Олімпійські ігри. Вони проходили в Парижі, а також у 16 містах Континентальної Франції та на Таїті. Ця міжнародна подія хоча і стосується спорту та вважається аполітичною, але ситуація в Україні мала свій відбиток щодо організації цих змагань. Тому варто розглянути основні питання, що постали напередодні проведення Олімпійських ігор-2024.

Перше, що вимагалось від Міжнародного олімпійського комітету (МОК), – це недопущення російських та білоруських спортсменів до участі у змаганнях. 27 січня 2023 р. очільник МОК Томас Бах заявив, що виступає за участь росіян та білорусів у Олімпіаді-2024, навіть попри погрози України бойкотувати Ігри. За словами президента Міжнародного олімпійського комітету, заява про бойкот Олімпіади-2024 від президента Національного олімпійського комітету України Вадима Гутцайта «не відповідає місії МОК».

Реакція української влади та міжнародні рішення були наступними. 29 січня 2023 р. президент України Володимир Зеленський повідомив, що написав листа лідеру Франції Еммануелю Макрону через можливий допуск росіян на Олімпіаду-2024 у Парижі. У МОК відповіли на критику з боку української влади та спортивної спільноти, назвавши її наклепами. Томас Бах заявив, що відсторонення росіян та білорусів від міжнародних змагань є порушенням прав людини ([espreso.tv](https://www.espreso.tv)).

30 березня 2023 р. Кабінет Міністрів ухвалив рішення, що українські спортсмени бойкотуватимуть турніри, на яких будуть представлені спортсмени з росії чи білорусі ([espreso.tv](https://www.espreso.tv)).

22 червня 2023 р. ПАРЄ ухвалила резолюцію, у якій закликала МОК не допускати спортсменів з білорусі та рф до участі в Олімпійських та Паралімпійських іграх в Парижі у 2024 році навіть під нейтральним прапором ([espreso.tv](https://www.espreso.tv)).

26 липня 2023 р. національні олімпійські комітети рф та білорусі не отримали від МОК запрошення до участі в літніх Олімпійських іграх-2024 в

Парижі. 27 липня Міністерство молоді та спорту України видало наказ, який дозволив українським спортсменам брати участь у змаганнях, де виступають росіяни та білоруси у нейтральному статусі, а не під своїми прапорами. Таким чином, Україна відмовилася від бойкоту турнірів, де атлети з росії та білорусі виступають у нейтральному статусі. 14 серпня тодішній міністр спорту Вадим Гутцайт заявив, що Україна виступить на Олімпіаді-2024, навіть за умови участі в Іграх росіян та білорусів у нейтральному статусі (espreso.tv).

Задовго до початку ігор історик Олексій Лях-Породько дав наступну оцінку діяльності МОК: «Є така народна мудрість – куди вітер дме, туди і очерет хилиться. Так діє і Міжнародний олімпійський комітет, часто ухвалюючи рішення, коли йому це вигідно. Рік тому, коли російські війська вторглися в Україну, через кілька днів Томас Бах заявив, що росіяни і білоруси порушили олімпійське перемир'я. З одного боку, досить рішуча заява, з іншого боку – прихований сенс. Я цю заяву трактую так: якби вони напали на Україну, приміром, через день-два після олімпійського перемир'я, МОК не помітив би або не був би такий активний і проукраїнський. Наголошую, це було на початку війни. Нині ж ми бачимо, як під нейтральним статусом російські спортсмени допускаються і рекомендуються МОК для участі в змаганнях» (ukr.radio).

Спортивний коментатор радіо «Промінь» Вадим Корженко вважав, що МОК мав продемонструвати чітку позицію. «Дуже прикро, що в той час, як на війні загинуло понад 150 український спортсменів, представники МОК поведуться, як в приказці «моя хата скраю». Я би дуже радив їм відвідати Бучу, Ірпінь або інші понівечені українські міста. Президент МОК має висловити чітку позицію: якщо загарбники вторглися, вони мають нести за це покарання. Поки не закінчиться війна в Україні, жодних спортсменів з країн-агресорів не повинно бути на Олімпіаді. Є спортивні федерації, які свою позицію висловили чітко... Безумовно, в цій ситуації дуже шкода наших спортсменів. До Олімпіади вони готуються 4 роки, однак, в жодному випадку вони не повинні там бути, якщо росіяни і білоруси отримають допуск» (ukr.radio).

Експерти ще за рік до Олімпійських ігор мали припущення, що переконати МОК щодо повного недопуску російських та білоруських спортсменів цілком можливо. Історик Олексій Лях-Породько зазначив щодо цього: «Сьогодні тиснути на МОК нам дуже допомагає українська діаспора. Спортивні організації Центральної Америки і Канади, Світовий Конгрес Українців започаткували проект «Спортивний родовід», до якого долучилися олімпійці з Канади, США, Австралії, європейських країн. Вони записують

відео на підтримку України і дуже активно виступають проти участі в Олімпійських іграх спортсменів з країн-окупантів. І ми вже маємо перші результати. Канадський спортивний комітет спочатку підтримував ідею МОК про нейтральний статус російських і білоруських спортсменів, але, після того, як канадські олімпійці написали відкритий лист, виступили з рішучими заявами в ЗМІ, рішення канадського олімпійського комітету було миттєво змінено. Світове українство сьогодні разом з Україною, і воно дуже допомагає нам в нашій боротьбі!» (ukr.radio).

Вадим Корженко додав: «Я вважаю, що все ще переграти можна, адже попереду цілий рік. Але інтуїція і серце мені підказує, що не буде ні російських, ні білоруських спортсменів на Олімпійських іграх 2024 року» (ukr.radio).

Але повністю переконати МОК не вдалось. За рішенням МОК, ухваленим у грудні 2023 року, атлетів із рф і білорусі допустили до змагань лише в індивідуальних дисциплінах, без прапорів своїх країн та іншої національної атрибутики. Вони також повинні дотримуватися антидопінгових правил. Як додаткову умову, МОК вимагав від усіх спортсменів письмового зобов'язання дотримуватися Олімпійської хартії і, таким чином, «мирної місії олімпійського руху. В Іграх не зможуть узяти участь спортсмени, які активно підтримали війну росії проти України або ті атлети, котрі якимось пов'язані з російськими чи білоруськими збройними силами чи органами держбезпеки. Також росіянам і білорусам заборонено брати участь у церемонії відкриття Ігор» (dw.com).

У свою чергу, Національний олімпійський комітет України (НОК) затвердив правила для українських спортсменів щодо росіян на Олімпійських іграх. За словами Вадима Гутцайта, задля уникнення провокацій з боку росіян та для забезпечення безпеки українських спортсменів, розроблена низка рекомендацій щодо поведінки зі спортсменами з рф та білорусі. «В рекомендаціях, які ми розробили разом з Міністерством молоді та спорту вказано, що ми не тиснемо руки, ми не спілкуємось, ми не фотографуємось, ми не стоїмо разом, ми не стоїмо на підходах до ЗМІ – ми взагалі їх не помічаємо. Для нас в такій ситуації важлива безпека наших спортсменів – щоб не було жодної провокації. Тому і наші спортсмени повинні теж контролювати свій простір, де вони знаходяться, щоб не було тих спортсменів» (ukrinform.ua).

Перший заступник голови комітету Верховної Ради України з питань молоді та спорту Жан Беленюк надав наступні коментарі щодо рішень МОК: «Міжнародний Олімпійський комітет стоїть на своєму, що російські та білоруські спортсмени матимуть можливість виступати на цих змаганнях під

так званим нейтральним статусом, який не влаштовує росіян. Ми дуже сподіваємося, що вони самоліквідуються з цього міжнародного спортивного форуму, тому що ми вважаємо, що вони не мають ні морального, ні етичного права бути присутніми на Олімпіаді». Надалі він продовжив: «Що стосується поведінки українських спортсменів з росіянами на Олімпійських іграх, то про це потрібно запитати у представників Національного комітету. З того, що я чув, ідеться про те, що жодних проявів поваги, рукостискання тощо не повинно бути. І звичайно, не реагувати на провокації, які можливі з боку представників російської федерації. Тобто, бажано, взагалі ніяким чином не контактувати. Якщо подивитися на рівень міжнародних федерацій, то вони пішли нам назустріч, розуміючи, що ми не можемо контактувати та проявляти якусь повагу – обійматися, тиснути руки, фотографуватися спільно з представниками тієї держави, яка щодня бомбить українців. Думаю, що МОК візьме це до уваги і дозволить українцям не проводити подібні ритуали (uatv.ua).

Президент Національного олімпійського комітету України Вадим Гутцайт позитивно оцінив рішення МОК: «15 російських спортсменів і 16 білоруських – без прапору, без гімну, без команд – без нічого. На церемонії відкриття їх не буде взагалі. Наприклад, на Олімпіаді у Токіо у 2021 було 330 російських спортсменів, вони були одні з найкращих за результатами. Зрозуміло, де вони будуть зараз за рейтингами на змаганнях. Я вважаю це перемогою всіх нас» (ukrinform.ua). Крім того, він додав: «Усі допущені на Олімпіаду російські спортсмени живуть за кордоном і братимуть участь як нейтральні атлети. А всі, хто мешкає всередині росії, не поїдуть на Олімпіаду» (ukrinform.ua).

Напередодні відкриття Олімпійських ігор-2024 Міжнародні експерти з прав людини Global Rights Compliance (GRC) оприлюднили нові докази, які свідчили про те, що понад дві третини російських спортсменів, які візьмуть участь в Олімпійських іграх 2024 року в Парижі, порушили «Принципи участі» МОК у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну. Докази, оприлюднені міжнародною правозахисною організацією Global Rights Compliance, включали ретельне розслідування з відкритих джерел (OSINT) щодо 57 російських і білоруських спортсменів, яких МОК оголосив 8 червня 2024 року допущеними до участі в Олімпійських іграх 2024 року в якості «індивідуальних нейтральних спортсменів» (censor.net).

«GRC неодноразово зверталися з доказами цих порушень до Міжнародного олімпійського комітету з проханням не допустити до участі росіян та білорусів, які підтримують російську війну в Україні. Втім МОК спочатку відповів, що перевіряє всіх учасників, а на подальші листи перестав

відповідати та не вжив жодних заходів, щоб заборонити участь в Олімпіаді порушників власних правил. Незважаючи на те, що GRC надала переконливі докази порушень, МОК не відмовився виконувати власні зобов'язання», – наголосили правозахисники ([censor.net](https://www.censor.net)).

«Допускаючи спортсменів, які підтримують незаконне і жорстоке вторгнення росії в Україну, МОК фактично демонструє, що одна держава може насильницьким способом вторгнутися в іншу суверенну та незалежну державу і все одно має вітатися на світовій арені», – констатували в організації. У Global Rights Compliance нагадали, що з початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року росія вбила понад 450 українських спортсменів ([censor.net](https://www.censor.net)). Крім того, «Global Rights Compliance публічно закликає МОК дотримуватися своїх зобов'язань щодо ретельної перевірки всіх нейтральних учасників і позбавити права участі всіх спортсменів, які порушили «Принципи участі», до початку Олімпійських ігор 26 липня 2024 року та не допустити до Олімпіади в Парижі росіян та білорусів, які підтримують російську війну проти України», – закликали правозахисники ([censor.net](https://www.censor.net)).

Вейн Джордаш КС, президент Global Rights Compliance, сказав: «Ці Олімпійські ігри повинні стати для МОК можливістю підтвердити і продемонструвати свою повагу до власної політики в галузі прав людини, яка повинна ґрунтуватися на принципах миру, стабільності та всебічному дотриманні прав людини. МОК закриває очі на участь російських та білоруських спортсменів, які продемонстрували свою підтримку незаконному вторгненню росії в Україну. Якщо заявленою метою МОК є «Побудова кращого світу через спорт», то МОК повинен вжити заходів, щоб продемонструвати, що він і пов'язані з ним компанії роблять більше, ніж просто на словах дотримуються етики та прав людини для всіх» ([censor.net](https://www.censor.net)).

Джеремі Піцці, юридичний радник Global Rights Compliance, зазначив: «МОК стверджував, що Принципи участі є найкращим можливим рішенням для реагування на вторгнення росії в Україну, керуючись при цьому інтересами спортсменів. За умови правильного застосування, ці правила могли б зробити саме це. Однак МОК, на жаль, не виконав свій обов'язок щодо їхнього сумлінного застосування» ([censor.net](https://www.censor.net)).

Президент Національного олімпійського комітету України Вадим Гутцайт та т. в. о. міністра молоді та спорту України Матвій Бідний звернулися до Міжнародного олімпійського комітету з доказами підтримки війни російськими атлетами, які кваліфікувалися на Олімпійські ігри-2024 у Парижі. «Міністерство молоді та спорту України та Національний олімпійський комітет України з великою повагою та високою оцінкою

співпраці між нашими організаціями надсилають цього листа, щоб висловити нашу тверду позицію та підтвердити незмінні принципи, яких дотримується Україна. У розпал безпрецедентної та жорстокої військової агресії, здійснюваної російською федерацією та підтримуваної республікою білорусь проти нашої країни, ми вважаємо, що представникам країн-агресорів не слід дозволяти брати участь у будь-яких міжнародних заходах та змаганнях у будь-якому статусі, включно зі статусом індивідуального нейтрального атлета (AIN)», – йдеться в листі ([censor.net](https://www.censor.net)). Як зазначається, серед спортсменів, які отримали дозвіл на участь у Олімпійських іграх від МОК, є представники росії та білорусі. Наголошується, що ці спортсмени підтримують війну в Україні та політику російського диктатора і не відповідають достатнім критеріям для отримання статусу індивідуального нейтрального атлета (AIN) ([censor.net](https://www.censor.net)).

Незважаючи на те, що комісія з перевірки статусу нейтральності заборонила брати участь багатьом представникам країни-терористки, які підтримують повномасштабне вторгнення, окремим особам з порушеннями критеріїв допуску до Олімпіади таки вдалося виступити у столиці Франції (glavcom.ua).

Наступне питання, яке було підняте з нагоди Олімпійських ігор, – це встановлення перемир'я у конфліктних регіонах. Ще у квітні 2024 р. у ЗМІ з'явилися новини, що «Президент Франції Еммануель Макрон вважає, що на час літніх Олімпійських ігор світова спільнота має домовитися про припинення вогню в основних конфліктах, які зараз тривають, включно із Україною. Він розраховує на підтримку у цьому питанні різних партнерів, зокрема лідера Китаю. Про це Макрон сказав у великому інтерв'ю RMC і BFMTV щодо майбутніх Олімпійських ігор, які приймає Франція. Макрон зазначив, що спробує докласти максимум зусиль для «олімпійського перемир'я», уточнивши, що має на увазі і війну між Ізраїлем і ХАМАС, і війну росії проти України, і війну в Судані» (glavcom.ua).

Президент України Володимир Зеленський з недовірою поставився до цієї пропозиції та можливості реалізації ідеї лідера Франції Еммануеля Макрона щодо перемир'я в Україні та Газі на час проведення Олімпіади в Парижі. Про це президент України заявив в інтерв'ю французькому відеожурналісту Юго Траверсу. «Я не вірю в цей формат перемир'я в цілому. Я не вірю в будь-який формат перемир'я з рф. Це брехня, Еммануель (Макрон, – ред.) це знає, він сам свідок цього. Ми всі разом були в нормандському форматі, ми разом проходили весь цей процес. Франція, Німеччина, Україна. Ми – живі свідки, що замороженого конфлікту з росією не буває» (rubryka.com).

Президент зазначив, що росія використає таку паузу для перегрупування і залучення додаткових сил, щоб потім «знищувати нас». «Ми це проходили. У момент, коли ми підписували домовленості в Нормандському форматі, ми домовлялись, що зараз буде cease-fire (припинення вогню, – ред.), не буде ніяких пострілів. Після того, як зачинялись двері в Єлисейському палаці, на фронті були люди, які стріляли по наших військових. Для Путіна не існує ніякого перемир'я, ніякої Олімпіади, ніяких авторитетів», – сказав він (rubryka.com). До цього варто зазначити, що президент ідею «перемир'я» назвав «неживою історією» і додав: «Крім того, є ризик – хто буде фіксувати, що в час припинення вогню їхні сили не підійдуть до нас? Припинення вогню ж не заважає технікою заїхати ближче, а потім включити наступ. Тобто я не розумію деталі. Для мене поки що це звучить, як нежива історія» (expres.online).

Євген Добряк, народний депутат України VI скликання, експерт-міжнародник дав наступну оцінку закликам Еммануеля Макрона встановити перемир'я: «Це все політичні аспекти. І дійсно, політична заява господаря Олімпійських ігор Макрона, які пройдуть у Франції. Якщо ми будемо брати об'єктивну ситуацію, то ніяке перемир'я неможливе. Ви прекрасно розумієте з об'єктивних причин. По-перше, росія не дасть стримати це перемир'я. Це перше. А друге – як практично можна здійснити перемир'я на лінії фронту в 1200 кілометрів, коли йде повномасштабна війна? Кожен божий день, коли йдуть активні бойові дії, це неможливо... Для нас найголовніше, щоб у практичній площині ті заяви і ті нормативи Макрона, які він озвучував щодо військово-технічної, фінансової допомоги, були реалізовані. Ми йому будемо вдячні за це. А решта всіх питань – це, звичайно, політичні заяви, не більше (uatv.ua).

5 травня 2024 р. Еммануель Макрон зустрівся в Парижі з китайським лідером Сі Цзіньпіном і мав можливість обговорити торгівельні та геополітичні питання. Наприкінці першого дня перебування Сі Цзіньпіна в Парижі настрої на Єлисейських полях був обережно оптимістичним, оскільки кілька радників побачили проблески надії в переговорах, зокрема щодо України. Але в умовах, коли росія отримує перевагу на полі бою в Україні і, за повідомленнями, готується до наступу влітку, розмови про перемир'я під час Олімпійських ігор звучать, як видавання бажаного за дійсне з огляду на реальний стан справ на місцях (unian.ua).

Президент Франції Еммануель Макрон подякував голові КНР Сі Цзіньпіну за підтримку ініціативи про забезпечення перемир'я під час Олімпійських ігор. Про це він сказав після переговорів з лідером Китаю. «Я вітаю готовність президента Китаю попросити всі сторони, які беруть участь

у різних конфліктах, оголосити олімпійське перемир'я», – заявив Макрон. (ukrinform.ua). За словами французького лідера, він розповів Сі про вплив війни в Україні на європейську безпеку та «рішучість підтримувати Україну стільки, скільки буде потрібно». «Без безпеки для України не може бути безпеки для Європи. Однак ми не перебуваємо у стані війни з росією чи російським народом і не прагнемо зміни режиму в Москві. Тут не можна міняти ролі місцями. Це росіяни хочуть атакувати демократичний режим в Україні і постійно продовжують цей конфлікт», – сказав Макрон. (ukrinform.ua).

Хоча Еммануель Макрон і мав надію залучитись підтримкою Китаю щодо встановлення перемир'я, але його ідея не була реалізована. Французький президент дав інтерв'ю каналу NBC News, в якому прокоментував результати власної ініціативи щодо встановлення «олімпійського перемир'я» у російсько-українській війні. За словами політика, «кожен тиждень до цього Путін розповідав, що він відкритий до миру». Але його відмову пристати на пропозицію Макрона господар Єлисейського палацу оцінив як «демонстрацію світу того, що Путін до миру не готовий». Президент Франції підкреслив, що запровадження режиму тимчасового припинення вогню не було його кінцевою метою – зусилля спрямовані на встановлення «стабільного миру». «Ця традиція важлива, і було б важливо та правильно скористатися цим вікном», – нарікав Макрон. В інтерв'ю глава держави неодноразово згадував Китай: на його думку, перемир'я стало б моментом для того, щоб спонукати офіційний Пекін докласти більше зусиль для припинення війни: «Ви на стороні миру? Тоді допоможіть нам з цим» (lb.ua).

Олімпійські ігри-2024 успішно були проведені. Але повного недопущення росіян та білорусів не вдалось досягнути. Незважаючи на міцну міжнародну підтримку щодо цього, МОК не змінив свого остаточного рішення. А ідея Еммануеля Макрона досягти перемир'я на період Олімпійських ігор не увінчалась успіхом у своїй реалізації.